

Kansen en dilemma's bij het samenspel tussen groene burgerinitiatieven en instituties

Verslag van bijeenkomst in Zwolle op 24 juni 2015

Inhoudsopgave

1. Introductie	3
Programma	3
2. Verslag excursie naar De Ommermars en Het Varssenerveld	3
De Ommermars	4
Het Varssenerveld	5
3. Verslag plenair gedeelte middagprogramma	8
Key note door Ineke van Zanten: Initiatieven en organisaties hebben elkaar nodig!	8
Key note door Martijn van der Steen: Leren door doen!	8
Discussie naar aanleiding van beide presentaties	10
Afsluitende discussie naar aanleiding van de workshoprondes	10
4. Verslag workshoprondes	10
Workshop 1: De Ommermars	10
Workshop 2: Het Kampereiland	11
Workshop 3: De Overijsselse sturingsfilosofie	12
Workshop 4: Vloevelden De Krim en de Kleigaten Windesheim	17

1. Introductie

Deze bijeenkomst over kansen en dilemma's bij het samenspel tussen groene burgerinitiatieven en instituties is georganiseerd door Natuur en Milieu Overijssel en Alterra op woensdag 24 juni in De Kantine in Zwolle. Aan de hand van inspirerende Overijsselse praktijkverhalen zijn we ingegaan op het samenspel tussen groene burgerinitiatieven, overheden en andere instituties. Speciale aandacht ging uit naar de verbindende rol die intermediaire organisaties hierbij kunnen spelen. De bijeenkomst vond plaats in het kader van het [leernetwerk 'Samenspel tussen Burgerinitiatieven en Overheden in het groene domein'](#), maar was bedoeld voor alle geïnteresseerde ambtenaren van gemeenten, waterschappen en provincies, medewerkers van natuur- en landschapsorganisaties en burgerinitiatieven. Alhoewel de focus lag op leren door overheden en andere instituties, waren er ook meerdere initiatiefnemers aanwezig.

Programma

- 10:00 Facultatieve excursie naar twee burgerinitiatieven: De Ommermars en Het Varssenerveld (o.l.v. Ruud Pleune van NMO en Henk Ruiter van Natuur en Milieu De vechstreek)
- 13:00 Opening middagprogramma door dagvoorzitter Godelieve Wijffels (directeur NMO) en Irini Salverda (onderzoeker Alterra / projectleider leernetwerk)
- 13:05 Keynotes en plenaire discussie
 - Ineke van Zanten (GreenWish) – over wat burgerinitiatieven in de praktijk tegenkomen bij en nodig hebben van instituties bij het samenspel (<http://www.greenwish.nl/nieuws/knooppunten-voor-maatschappelijke-initiatieven>)
 - Martijn van der Steen (NSOB) – over veranderende en meevoudige sturingsstijlen van instituties bij het samenspel met burgerinitiatieven (<http://www.nsob.nl/organisatie/staf/steen-algemeen/>)
- 14:10 Twee workshoprondes
- 15:50 Reflectie & afsluiting
- 16:15 Borrel

2. Verslag excursie naar De Ommermars en Het Varssenerveld

Verslag gemaakt door Arie-Benjamin den Heijer (student WUR / stagiair Alterra)

De bijeenkomst over kansen en dilemma's bij het samenspel tussen groene burgerinitiatieven en instituties van 24 juni 2015 begon om 10 uur in de ochtend met een excursie naar twee Overijsselse burgerinitiatieven: De Ommermars en Het Varssenerveld. De excursie naar De Ommermars stond als eerste op het programma en werd geleid door Ruud Pleune van Natuur en Milieu Overijssel (NMO). De tweede excursie naar Het Varssenerveld werd verzorgd door Henk Ruiter, bestuurslid van de vereniging voor Natuur en Milieu in de Vechtstreek en tevens voortrekker van de lokale vrijwillige beheergroep. Hoewel deze gebieden dicht bij elkaar liggen, verschillen ze onder andere qua stadium: de Ommermars is nog in een ontwikkelingsfase en de bewoners moeten nog veel meer betrokken raken. Terwijl het beheer van het Varssenerveld al in 1998 is opgepakt en hier dus juist de resultaten te zien zijn van het beheer door bewoners.

De Ommermars

De Ommermars is een bewonersinitiatief gericht op het vergroten van de natuur- en recreatieve waarden tussen de Vecht en de stad Ommen (zie de luchtfoto hieronder). Er ligt hier een kans om de Ommense bevolking te betrekken en ze nog meer te laten genieten van dit gebied aan de Vecht. Dit oorspronkelijke akkerland is eigendom van de Provincie Overijssel en zou met overheidsgeld omgevormd worden tot natuurgebied. Na de bezuinigingen van toenmalig staatssecretaris Henk Bleker zijn de plannen niet uitgevoerd. De plaatselijke natuur- en milieugroep De Vechtstreek en Natuur en Milieu Overijssel hebben het plan nieuw leven ingeblazen. De initiatiefnemers krijgen de vrije hand en conformeren zich daarbij aan gezamenlijk met de overheid opgestelde randvoorwaarden. Het initiatief wordt vervolgens via de plaatselijke scholen en een grote bewonersbijeenkomst verbreed naar de hele bevolking, onder andere door de prijsvraag uit te schrijven.

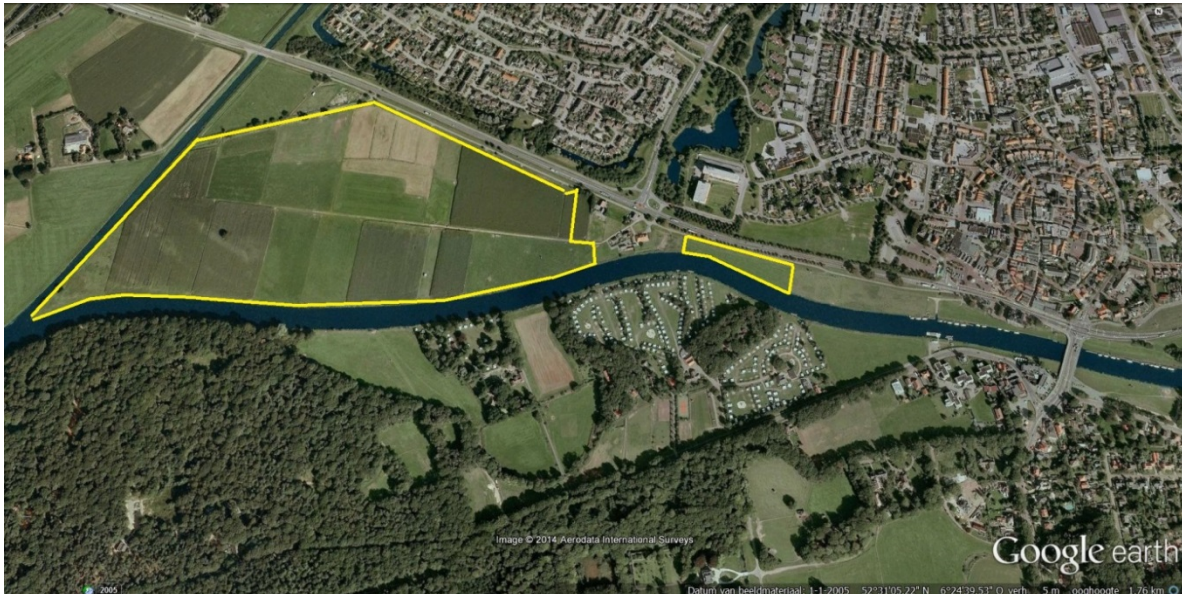
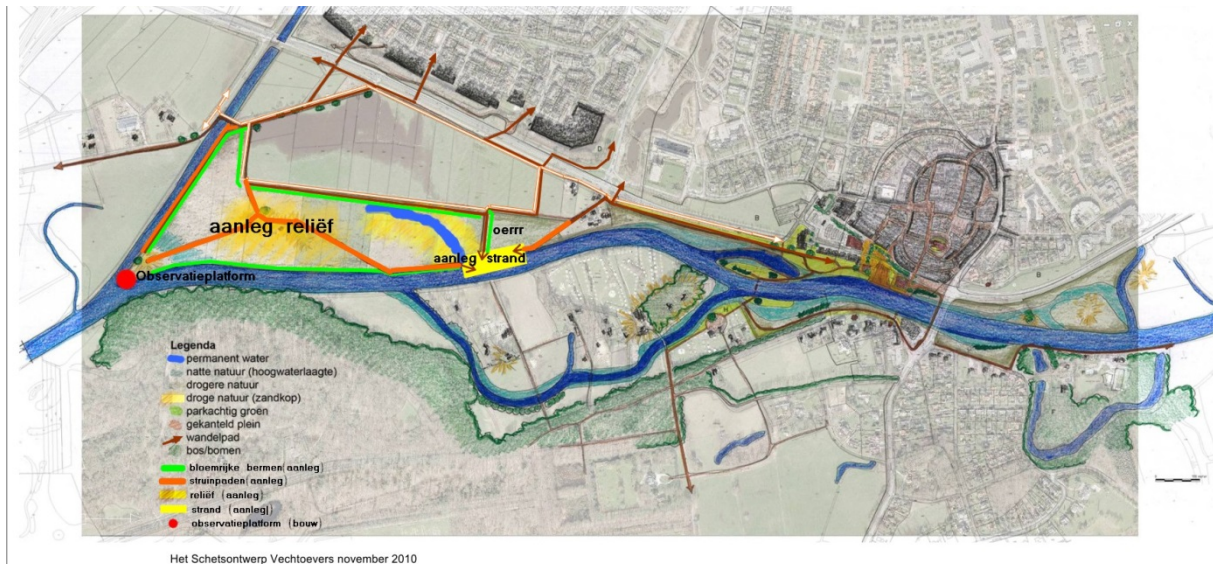

Fig. De huidige Ommermars

Ruud Pleune neemt de deelnemers in een korte wandeling mee het gebied in. Hij schetste hier de mogelijkheden voor het gebied die de plannen van het bewonersinitiatief kunnen opleveren. Een van de plannen schets een gradiënt in recreatiedruk, van een relatief drukker deel in het oosten en een relatief rustiger deel in het westen. In de huidige situatie loopt door de Ommermars een fietspad. Het gebied is vochtig en relatief bloemrijk in de zomer. Op initiatief van bewoners zijn al een aantal bankjes en een nieuwe brug in het gebied geplaatst.

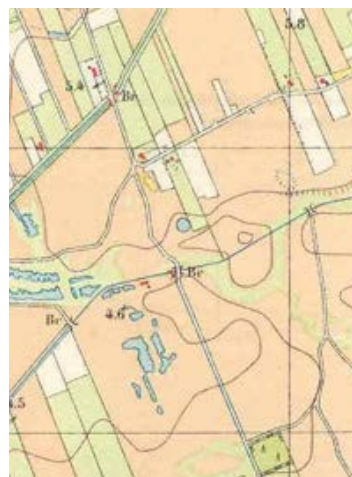
Verschillende deelnemers aan de excursie vragen zich af wat de oorspronkelijke functie van de Ommermars was. Ruud Pleune legt uit dat bewoners eerst een graanakker met bloemen in het gebied wilden realiseren. Vanwege de relatief vochtige ligging aan de oevers van de Vecht, bleek dit uiteindelijk niet realiseerbaar. Andere deelnemers haken hierop aan en geven aan dat het gebied oorspronkelijk een kleinschalige agrarische functie had, als zogenaamde *pinkenweide* (Wei voor jonge runderen).

Vervolgens waren er vragen over de wateropgave in het gebied, gezien de ligging aan de rivier de Vecht en de vochtigheid van de bodem. Ruud Pleune en andere deelnemers gaven hierop aan dat, als onderdeel van het project *Ruimte voor de Vecht*, de rivier verbreed wordt en dat er mogelijk een nevengeul in of naast het gebied wordt aangelegd (zie onderstaande figuur). Het is de bedoeling dat deze nevengeul tot 20cm waterstandsdeling oplevert. Echter, in principe is de Ommermars niet in beeld voor de nevengeul. Het gebied moet in eerste instantie toegankelijk zijn voor bewoners en deze bewoners moeten zo veel mogelijk aanhaken in het planproces.

Het Varsseenveld

Na een korte busrit werden de deelnemers aan de rand van het Varsseenveld opgewacht door de enthousiaste beheerder van dit gebied: Henk Ruiter, van Natuur en Milieu in de Vechtstreek. Henk Ruiter nam de deelnemers direct mee het gebied in en schetste naast een heidevennetje de achtergrond van dit gebied. Het Varsseenveld is een restant van een groot nooit ontgonnen heideterrein ten noorden van de Overijsselse Vecht. Oorspronkelijk strekten zich ten noorden van de Vecht ooit 'onmetelijke woeste gronden' uit. Op oude kaarten is dat goed te zien. Zelfs kaarten van rond 1900 geven nog een beeld van de uitgestrektheid van deze heide- en veenvlaktes. Een groot deel van dit gebied staat aangeduid als "Varsseenveld". Na de grootschalige ontginningen en bebossingen van het begin van de twintigste eeuw, bleef het Varsseenveld als restant hiervan over. Tot in de jaren 80 werd het gebied nog beheerd door een oude schaapherder en werd zelfs op beperkte schaal nog turf gestoken. Toen vervolgens ook hier een eind aan kwam, was er al snel sprake van grootschalige vergrassing en verbossing in dit gebied en was dit oude heideterreintje in grote mate dichtgegroeid.

Situatie 1933

Situatie 2004

In 1997 kwam aan deze situatie een eind toen door een groep vrijwilligers van de Vereniging voor Natuur en Milieu 'de Vechtstreek' werd begonnen met kleinschalige plagwerkzaamheden. Deze werkzaamheden werden uitgevoerd met toestemming van de eigenaar, de gemeente Ommen. Het Varssenerveld wordt door vrijwilligers beheerd samen met boer uit omgeving, die na 15 juli er af en toe wat vleesvee of schapen op laat lopen. De groep vrijwilligers bestaat uit circa 45 personen en per keer wordt er gemiddeld met 15 tot 20 personen gewerkt. De groep vrijwilligers maakt gebruik van een één-assige maaimachine, die is aangeschaft van prijzengeld van diverse provinciale vrijwilligersprijzen. Die staat sindsdien in het depot bij Landschap Overijssel en wordt ook uitgeleend aan derden. Verder mag men ieder jaar een maaimachine en bandhooier gebruiken van SBB en heeft men zelf hooiharken en kruiwagens. Buiten het maaien bestaat het werk uit kleinschalig plaggen en bekalken. Het beoogde einddoel is heide schraal grasland, blauwgrasland, soortenrijke natte heide en droge heide met bijbehorende gradiënten en zomen. Henk Ruiter geeft aan dat het doel is om zo veel mogelijk variatie in het gebied aan te brengen. Hij legt hierbij de nadruk op het belang van het maaien van het gebied en tevens afvoeren van het maaisel. Dit gebeurt buiten het broedseizoen en het bloeiseizoen van de in het gebied aanwezige orchideeën.

Na deze introductie neemt Henk Ruiter de deelnemers verder mee in het gebied. Hij wijst hierbij op een klein roze plantje dat veelvuldig in het gebied voorkomt. Zijn verhaal leidt de deelnemers langs de achtergronden van dit plantje. Zonder eerst de naam van dit plantje te onthullen vertelt Henk Ruiter de deelnemers dat hij dit plantje als de ambassadeur van Het Varssenerveld ziet. Toen hij jong was kwam dit plantje ook in grote getalen in het gebied voor, maar als gevolg van vergrassing was dit eind jaren '90 vrijwel geheel uit het gebied verdwenen. Echter, na het herstel van het Varssenerveld door de vrijwilligersgroep heeft dit zeldzame heidekartelblad zich weer uitgebreid in het gebied kunnen verspreiden. Henk Ruiter geeft aan hoe bijzonder dit is, aangezien deze plant zich zeer moeizaam verspreid en voor zijn verspreiding geheel afhankelijk is van volwassen planten binnen het gebied.

Na dit geanimeerde voorbeeld valt het een aantal deelnemers op hoe gepassioneerd en enthousiast Henk Ruiter over het gebied is en hoeveel hij voor het Varssenerveld over heeft als trekker van de vrijwilligersgroep. Hierbij plaats een aantal ook de kanttekening wat er met de vrijwilligersgroep zou gebeuren als Henk Ruiter zijn taak als trekker van deze groep uit handen zou geven. Hij reageert hierop door aan te geven dat de vrijwilligersgroep zichzelf grotendeels in stand houdt met behulp van mond op mond reclame. Ook geeft hij aan dat hij verschillende keren heeft nagedacht over degene die zijn taken zou kunnen overnemen.

De groep deelnemers loopt vervolgens verder naar de rand van het gebied. Een groot aantal valt de schoonheid van de overgang van bos naar heide op. Dit brengt de vraag voort of er ook uitbreidmogelijkheden voor het gebied bestaan. Henk Ruiter geeft vervolgens aan dat hij samen met een nabijgelegen landgoed werkt aan de aansluiting daarvan op het Varssenerveld. Het gebied gaat langs een aantal randen echter ook abrupt over in grootschalige landbouwgebieden. Henk Ruiter geeft aan dat hij het jammer vindt dat hij als gevolg van deze aangrenzende landbouwgebieden het natuurgebiedje niet uit kan breiden, of in ieder geval het beheer niet op elkaar af kan stemmen. Deze stellingname brengt vervolgens een discussie van Landbouw versus Natuur teweeg onder Henk Ruiter en de deelnemers van de excursie.

Na het overstappen van een aantal afrasteringen laat Henk Ruiter de deelnemers vervolgens zien welk effect twee tegengestelde beheerstijlen in de praktijk hebben. Op de grens van het Varssenerveld en een grasland is te zien dat aan de Varssenerveldse kant door middel van maaien en afvoeren de bermen schraal en soortenrijk zijn en aan de andere kant voedselrijk en 'monotoon'.

Fig. Links het schrale Varssenerveld en rechts een voedselrijker perceel

Henk Ruiter ziet dit als een uitgelezen voorbeeld van waarom het volgens hem moeilijk is om samen met bijvoorbeeld boeren 'echte' kwaliteitsnatuur te creëren. Een aantal deelnemers is het duidelijk niet eens met deze stelling en geeft aan dat er wel degelijk goede voorbeelden zijn van plekken waar agrarisch gebruik en natuur heel goed samen gaan. Hierop geeft Henk Ruiter aan dat het in de praktijk lastig is om agrarische grond ook als kwaliteitsnatuur te beschouwen, wanneer in ogenschouw wordt genomen dat op de meeste landbouwgronden een grote hoeveelheid van het bestrijdingsmiddel round-up wordt gebruikt om monoculturen van grasland en mais in stand te kunnen houden. Ook schetst hij de verhouding tussen de ruimte voor landbouw tegenover de ruimte voor natuur in de provincie Overijssel aan de hand van een voorbeeld van het verdelen van een taart. Als onderdeel van een CDA bijeenkomst is hij in verkiezingstijd met boeren om tafel gaan zitten. Naar deze bijeenkomst had hij een aantal historische kaarten van het Varssenerveld en de omliggende gebieden meegenomen. De kaart van de huidige situatie had hij op een grote taart af laten drukken. Bij het aansnijden van de taart gebeurde het volgende: *"Dus ik pak het mes om de taart aan te snijden en snij voor mijzelf een heel klein stukje met daarop het Varssenerveld uit. Vervolgens zeg ik tegen de agrariërs die daar waren: Zo, nu is de rest van de taart voor jullie! Waarop die boeren me heel verbaasd aankijken. Die uitspraak kwam toen dus wel binnen, maar eigenlijk is het in feite wel zo. De ruimte die landbouw krijgt en die kwaliteitsnatuur krijgt staat niet in verhouding met elkaar. Misschien geef ik dit heel direct en uitgesproken aan, maar dit doe ik ook bewust, omdat ik niet politiek gebonden ben en hiermee wel een reactie losmaak"*. Henk Ruiter krijgt vervolgens bijval in zijn betoog van een aantal ecologen en natuurliefhebbers, maar raakt in discussie met een aantal deelnemers met een agrarische achtergrond.

In deze discussie komt een aantal keer de suggestie naar voren om het gebied onderdeel te laten worden van Natuurmonumenten, om de in stand houding van het gebied veilig te stellen, uitbreidingsmogelijkheden te vergemakkelijken en om mogelijk beheermaatregelen met omliggende percelen beter op elkaar af te laten stemmen. Henk Ruiter geeft aan dat hij het toe zou juichen wanneer een organisatie als Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer het Varssenerveld over zou kunnen nemen. Echter in de praktijk is dit tot nu toe lastig gebleken, omdat ook Natuurmonumenten beperkt is qua financiële middelen.

Hoewel de discussie, die met name de excursie naar het Varssenerveld teweeg bracht, nog lang niet ten einde was, was de tijd hiervoor aan het eind van de ochtend wel om. De deelnemers bedankten Henk Ruiter voor zijn levendige rondleiding door het gebied en met een aantal werden contactgegevens uitgewisseld om de bovenstaande discussie op een later tijdstip voort te kunnen zetten. Vervolgens keerden om 12 uur de deelnemers na twee boeiende excursies weer terug naar De Kantine in Zwolle. In de bus werd nog veel nagepraat en nagenoten van bijvoorbeeld de bijzondere fauna en flora die in het Varssenerveld te vinden is, zoals Zonnedauw, Liggende Vleugeltjesbloem, Moeraswolfsklauw, Kussentjesveenmos, Welriekende nachtorchis, Gevlekte orchis, Canadees hertshooi, Vetblad, Heidekartelblad, Addertong, Gele wilgengordijnzwam, Grauwe wasplaat, Boomleeuwerik, Dodaars, Kleine plevier, Das, Gevlekte witsnuitlibel, Maanwaterjuffer, Bandheidelibel, Bruine vuurvlinder, Heikikker, Poelkikker, Levendbarende hagedis, Moerassprinkhaan, Grote modderkruiper.

3. Verslag plenair gedeelte middagprogramma

Verslag gemaakt door Alma Streefkerk (NMO), Irini Salverda en Rosalie van Dam (WUR/Alterra)

Key note door Ineke van Zanten: Initiatieven en organisaties hebben elkaar nodig!

Ineke van Zanten van [GreenWish](#) gaf aan dat mensen graag vanuit zichzelf actief zijn. Als ze iets graag willen gaan ze door roeien en ruiten. Verder merkt zij op dat groene initiatieven nog relatief makkelijk te realiseren zijn maar dat natuurinitiatieven zoals Roggebotstaete en Broekpolder, soms lastiger te realiseren zijn. Daar komt (nog) meer bij kijken. *De essentie is dat initiatieven en organisaties elkaar nodig hebben.* We hebben nl. best wel wat te doen samen. Initiatieven hebben van organisaties vertrouwen, medestanders, ruimte, praktische zaken, kennis, geld, samenwerking nodig. En organisaties hebben van initiatieven ongevraagde inzet op doelen van organisaties, creativiteit en sociale innovatie, meervoudige waarde-creatie, bereik van nieuwe doelgroepen, (gebieds)kennis en ervaring nodig. Twee voorbeelden worden er nader uitgelicht. Allereerst het voorbeeld van [Dommelbimd](#) in Boxtel, waar onder andere door middel van certificaten landschap aan mensen werd verkocht. En ten tweede het voorbeeld van de [Groene Wens Boot](#), waarbij mensen in familieverband de natuur in kunnen met iemand met een handicap. Beide zijn voorbeelden van wat vertrouwen in een initiatief kan doen. Als organisatie heb je drie rollen: je kunt mensen uitnodigen, faciliteren (niet in de vorm van 'een pannetje soep' – maar in de vorm van 'wat kan ik toevoegen zodat jij de volgende stap kunt zetten') en met hen samenwerken.

Tot slot, factoren voor goed samenspel:

- Ga ervan uit dat kennis en kwaliteit aanwezig is in de samenleving
- Luisteren is een kernkwaliteit, stel een oordeel uit, ook over haalbaarheid
- Ga niet helpen, maar schep mogelijkheden
- Werk samen op basis van gelijkwaardigheid en wederkerigheid
- In netwerken kan je de regie niet nemen wel krijgen
- Het resultaat is niet van jou, wel mede veroorzaakt door jou.

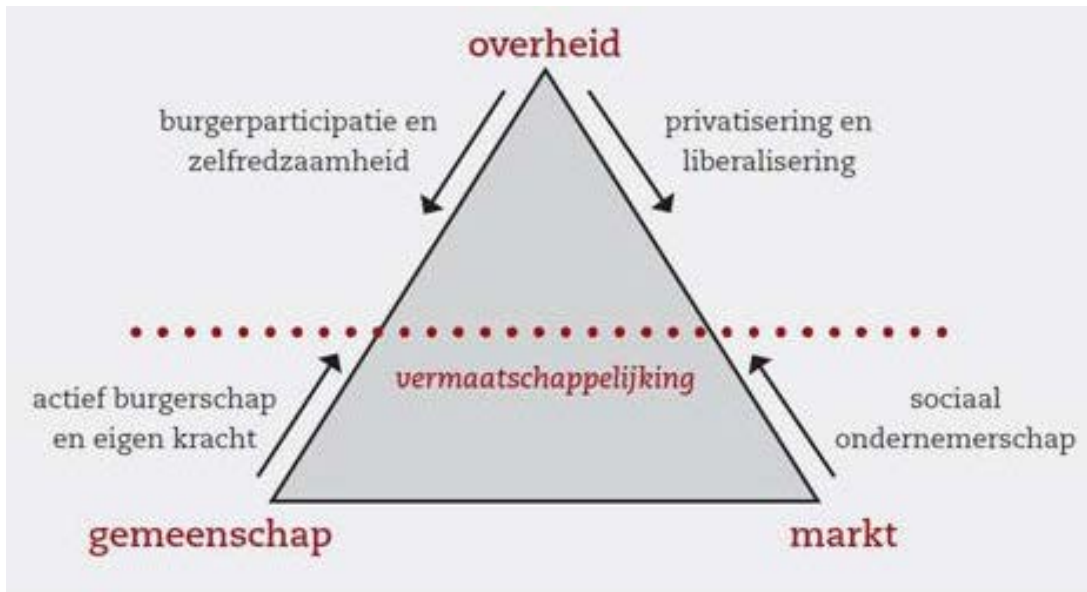
Zie verder bijgevoegde pdf van de presentatie van Ineke van Zanten.

Key note door Martijn van der Steen: Leren door doen!

Martijn van der Steen van de [NSOB](#) merkte op dat deze bijeenkomst plaatsvindt in het kader van een leernetwerk, maar dat we eigenlijk een lerend netwerk zijn. We zijn aan het leren tijdens het doen. Hier hobbelt de theorie achter de praktijk aan. Martijn schetst een aantal dilemma's naar aanleiding een aantal voorbeelden. Het begint bij een gebouwtje op een eilandje onder de Van Brienoordbrug. Een aantal sociaal ondernemers wilden daar wel iets mee gaan doen. Dat gebouw staat op de begroting van de gemeente. Als het via de gemeente moet wordt het allemaal ingewikkeld: als de gemeente het moet renoveren dan kost het tonnen (het moet dan aan allemaal eisen voldoen) en ontstaan er allerlei ingewikkeldheden zoals kostendekkende huur, maar als de sociaal ondernemers er mee aan de slag gaan dan kan het wellicht voor 10.000 euro (dat is goed genoeg voor een update van het gebouw). Het illustreert hoe de gemeente aan regels gebonden is. Een ander voorbeeld zijn de Thomas huizen. Hans van der Putten verdient daar geld aan kleinschalige zorg, daar voelt niet voor iedereen zich goed bij. Een ander voorbeeld was de situatie dat een 4 tal ouderen samenwonen en dan samen een verpleegster in dienst nemen. Is dat nu een bejaardentehuis of zijn dat vier mensen die samenwonen? Dat maakt nl. nogal uit in termen van regels. Dit zijn allen *voorbeelden die niet binnen bestaande categorieën passen.* Er zijn ook veel initiatieven in data-ontwikkeling. Voorbeelden van de algemene rekenkamer die ouders het schoolgebouw van hun kinderen laat scoren, de zorgkaart Nederland (hoe doet jouw specialist het nu?) of 'verbeter je buurt' (waar burgers kunnen aangeven als er iets mis is). Allemaal digitale platformen met consequenties voor de fysieke omgeving.

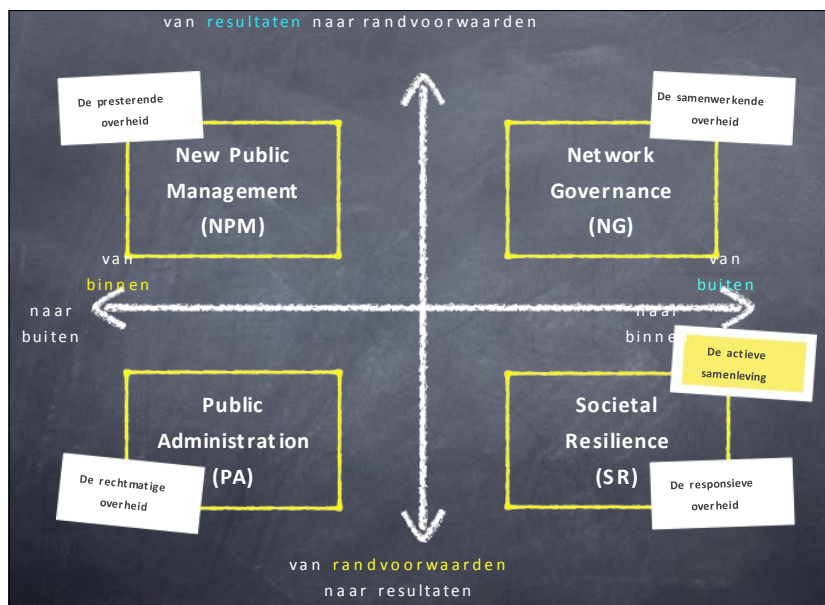
Vervolgens geeft Martijn van der Steen aan welke ontwikkelingsrichtingen er zijn in het maken van publieke waarden. De meest interessante en hier relevante is de beweging vanuit de linker onderhoek:

Actief burgerschap op eigenkracht. Zie de volgende figuur:

Verder geeft Martijn van der Steen in een andere figuur vier mogelijke sturingsstijlen aan:

- Klassieke sturing (PA) als 'rechtmatige' overheid
- Prestatiesturing (NPM) als 'presterende' overheid
- Netwerksturing (NG) als 'samenwerkende' overheid
- Deelname aan Societal Resilience (SR) als 'responsieve' overheid

Zijn conclusies:

- Publieke waarde komt in gevarieerde verbanden tot stand
- Niet van het een naar het ander, maar naast elkaar
- Kwadranten zijn allemaal relevant, verantwoording en rechtmatigheid invullen vanuit de logica van netwerken;

- De leefwereld binnenbrengen in de systeemwereld: "GBV en ABW"
- Ander gedrag maar ook andere systemen, instrumenten en taal (taal vinden die normaliseert)
- Leren door doen

Zie verder bijgevoegde pdf van de presentatie van Martijn van der Steen.

Discussie naar aanleiding van beide presentaties

In de discussie naar aanleiding van beide presentaties kwam naar voren dat het best lastig is om je faciliterend op te stellen, terwijl je op zichtbaarheid wordt afgerekend als organisatie. Je moet op een bepaalde manier scoren. Als ambtenaar moet je dan misschien ook kijken welke momentjes zich daar voor lenen. Het bestuur moet iets laten zien. Het is moeilijk om dingen die faciliterend zijn politiek verkoopbaar te maken. Vertrouwen is het sleutelwoord. Je 'scoort' samen. Verder werd het belang van communicatie benadrukt, en meer specifiek welke 'taal' gebruikt wordt. Martijn van der Steen vertelde in dit kader nog een anekdote: mensen zeiden in een eerder onderzoek naar actieve burgers vaak: en dan doe ik gewoon dit, of dan deed ik gewoon dat. Juist het woordje 'gewoon' gaf aan dat mensen iets bijzonders of cruciaals deden. Verder nog een no-no: niet klagen over burgers, bijv. dat burgers niet consistent zijn: het ene moment dit, en dan willen ze dat. Dat is gewoon zo.

Afsluitende discussie naar aanleiding van de workshoprondes

Tijdens de afsluitende discussie vraagt dagvoorzitter Godelieve Wijffels aan de deelnemers wat zij van de bijeenkomst hebben geleerd en wat zij meenemen naar huis. Deelnemers geven aan dat zij het erg goed vinden dat overheden en het maatschappelijk middenveld gezamenlijk bezig zijn met het ondersteunen van bewonersinitiatieven. Bewonersinitiatieven hebben de kennis en ondersteuning van het maatschappelijk middenveld nodig om zich te professionaliseren. Dit kan bijvoorbeeld door het geven van trainingen, cursussen of door het organiseren van kennisdeling en inspiratiebijeenkomsten. Ook bieden zij maatwerk bij bijvoorbeeld het vinden van financiën, contacten met overheden etc. Voor bewonersinitiatieven is het belangrijk om verbindingen aan te gaan. Samen ben je sterker en kun je meer inwoners bereiken. Een belangrijke les voor overheden is dat je niet kunt verwachten dat inwoners alles oppakken waar nu minder budget voor is dan voorheen. Mensen nemen namelijk niet initiatief om dingen in hun omgeving op te pakken omdat de overheid het laat liggen, maar omdat ze het zelf belangrijk vinden. Bewoners pakken dus niet alles op en er zullen dus dingen blijven liggen. Ten slotte wordt genoemd dat wij met natuur goud in handen hebben om een nieuwe samenleving te creëren.

4. Verslag workshoprondes

Workshop 1: De Ommermars

Hoe organiseer je een breed gedragen initiatief en hoe draagt dat bij aan natuur? Welke verbindende rol kan een intermediaire organisatie hier spelen?

Workshop georganiseerd door NMO (Alma Streefkerk) en Alterra (Rosalie van Dam) i.s.m. Natuur en Milieu De Vechtstreek (Hein Kuijper), provincie Overijssel (Maarten Pouwel), waterschap Vechtstromen (Pieter-Jelle Damsté) en gemeente Ommen (Henk Heusinkveld). Verslag gemaakt door Rosalie van Dam van Alterra.

In deze workshop werd De Ommermars als aanleiding genomen om eigen ervaringen in te brengen. De Ommermars is een pril bewonersinitiatief tussen de Vecht en de stad Ommen dat is opgestart door de plaatselijke natuur- en milieugroep De Vechtstreek. Hein Kuijper is een van de trekkers. In samenwerking met Natuur en Milieu Overijssel wordt dit initiatief nu via de plaatselijke scholen en een grote bewonersbijeenkomst verbreed naar de hele bevolking. Wat zouden bewoners willen in dit gebied en is dat te combineren met natuurdoelen, of moet je daarin loslaten? In de workshop ging het gesprek bovendien over de rol van overheden en intermediaire organisaties bij het samenspel met groene

burgerinitiatieven. Allereerst vertelt Pieter Jelle Damsté van waterschap Vechtstromen over het opstarten van het proces en de betrokkenheid en interesse vanuit het waterschap. Daarna gaat Alma Streefkerk in op de intermediaire rol van NMO. Een belangrijk aspect in het huidige proces, zijn de randvoorwaarden. Na een voorstelronde gaan we samen in gesprek over een ieders ervaringen met het stellen van randvoorwaarden.

Veel aanwezigen vinden 'randvoorwaarden' geen goede term, liever wordt gesproken van uitgangspunten, spelregels of vertrekpunten. De ervaringen van de deelnemers zijn verschillend. Sommigen hebben de ervaring dat initiatiefnemers het juist heel prettig vinden om vooraf de randvoorwaarden duidelijk te hebben ("niets zo demotiverend als later blijkt dat het niet mag of kan"), anderen geven aan dat ze samen met initiatiefnemers randvoorwaarden formuleren en weer anderen zeggen dat er helemaal geen randvoorwaarden van te voren gesteld moeten worden ("mensen worden rebels als ze zich ergens voor moeten inzetten en dan ook meteen aan allerlei eisen moeten voldoen"). Iemand merkte op dat een beetje structuur wel functioneel is: "er komt niets uit zo'n avond als het helemaal blanco is". Sommigen geven aan dat als je overheden mee wilt krijgen, dat je initiatief wel een aantal checks moet doorstaan: "want er liggen nu eenmaal doelen. Je moet je plan daar wel aan toetsen". Een andere deelnemer stelde voor dat processen ook ingestoken zouden kunnen worden via de vraag "welke waarden willen we hier in het gebied behouden?".

Behalve over randvoorwaarden ging de uitwisseling aan tafel ook over andere zaken die relevant zijn bij het omgaan met burgerinitiatieven, bijvoorbeeld het belang van het vieren van successen en het realiseren van kleine dingen. Ook werd opgemerkt dat bijeenkomsten idealiter niet in het gemeentehuis plaatsvinden, dat is vaak een te grote drempel. Ambtenaren van (naar ik meen) de gemeente Almelo gaan bijvoorbeeld met een Amerikaanse bus de wijken in en gaan daar het gesprek met mensen aan. Anderen ondersteunen het belang om iets leuks te organiseren in het gebied, wat lossier, niet te formeel.

Workshop 2: Het Kampereiland

Kentering in het samenspel tussen burgers en overheid

Workshop georganiseerd door Alterra (Jeroen Kruit) en Het Oversticht (Tamara Ekamper) i.s.m. initiatiefnemer vereniging Streekbelangen (Miny Pelleboer) en De Stadserven (Mireille Blokhuis). Verslag gemaakt door: Tamara Ekamper van Het Oversticht

Het Kampereiland is een melkveehouderijgebied met een buurtschap van circa 500 inwoners, een kerk en een basisschool. De inwoners pachtten hun boerderij en grond jarenlang van de gemeente Kampen. In oktober 2009 is het eigendom van het eiland naar Kampereiland Vastgoed NV overgedragen (De Stadserven) met de gemeente als enig aandeelhouder. In 2010 richtten enkele bewoners de vereniging Streekbelangen op met als eerste actie een plan van aanpak om het Kampereiland te verfraaien. Met gelden beschikbaar gesteld door het Nationaal Landschap IJsseldelta is door de vereniging Streekbelangen een proces gestart dat heeft geleid tot een samenwerkingsrelatie tussen bewoners en De Stadserven. In de workshop een gesprek over de rollen van overheden, bewoners en intermediaire organisaties die bijdragen aan een goede samenwerkingsrelatie tussen overheid en burgers.

Welke factoren hebben bijgedragen aan een goede samenwerkingsrelatie?

- **Nationaal Landschap IJsseldelta:** Kampereiland is onderdeel van het Nationaal Landschap. Er waren **middelen** beschikbaar om projecten uit te voeren ter versterking van het landschap. Bovendien nodigde provincie, gemeenten en waterschappen het gebied uit om met ideeën te komen. Daar is streekbelangen op aangehaakt.
- Belangrijker dan concreet uitvoeringsgeld, was de **beschikbaarheid van een intermediair**. Voorheen was er ook wel eens geld beschikbaar (wijkbudgetten), maar werd door de inwoners steeds ad hoc gekeken waar eventueel nog geld naar toe zou kunnen. De intermediair heeft streekbelangen geholpen om anders naar de omgeving te kijken. Wat vind je mooi, wat verdient verbetering en wat wil je met het oog op de toekomst? Daardoor is Streekbelangen nu veel beter in staat om zelf initiatief te nemen en aandacht te besteden aan langere termijn doelen.
- Zonder een aantal **enthousiaste inwoners** was het niet van de grond gekomen. Zij weten bovendien anderen uit het gebied aan te spreken, waardoor de instelling van bewoners aan het kenteren is. Daarin uitgedaagd door de toenmalige burgemeester die zei: "Als je overal tegen

bent, ben je als gesprekspartner alleen maar lastig. Geef aan onder welke **voorwaarden** je eventueel wel wilt meewerken”.

- De gemeente Kampen sluit met het **wijkgericht werken** veel meer aan op de behoeften per wijk/ gebied.

Wat gaat er beter?

- De kracht van een lokaal initiatief is dat onderwerpen vanzelfsprekend **aan elkaar gekoppeld** worden. Bewoners pakken zaken veel integraler op, dan de overheid kan.
- Sinds stadserven eigenaar is van Kampereiland, vloeit het rendement terug naar het gebied (voorheen was het onderdeel van de gemeentebegroting). Daarmee heeft Stadserven extra middelen om projecten uit te voeren die bijdragen aan een duurzame landbouw, zorg voor natuur en landschap (zoals Weidse Waarden).

Er komt nog wel wat op Kampereiland af. Waterveiligheid is een belangrijk onderwerp en ook de relatie tussen natuur (Natuurmonumenten is eigenaar van het buitendijkse gebied) en landbouw speelt een rol. In die vraagstukken is een open relatie tussen overheden, stadserven en inwoners van belang.

Workshop 3: De Overijsselse sturingsfilosofie

De Participatiecode en Groene Loper als voorbeelden van hoe een provincie haar rol kan opvatten bij het samenspel met groene burgerinitiatieven.

Workshop georganiseerd door Alterra (Marcel Pleijte) i.s.m. provincie Overijssel (Ferenc van Damme en Marrit Klompe) en Landschap Overijssel (Leonie Rouwenhorst). Verslag gemaakt door Arie-Benjamin den Heijer (student WUR / stagiair Alterra)

In deze workshop, onder leiding van Marcel Pleijte van Alterra, kwam de nieuwe Overijsselse sturingsfilosofie aan de orde. De Provinciale Participatiecode en de Groene Loper werden als voorbeelden gebruikt van hoe een provincie haar rol kan opvatten bij het samenspel met groene burgerinitiatieven.

Met het programma Overijssels Bestuur 20xx koerst de provincie Overijssel af op een nieuwe organisatie-brede sturingsfilosofie die ruimte biedt aan samenspel met burgerinitiatieven. Ook de onlangs door Provinciale Staten aangenomen Participatiecode en het nieuwe Hoofdlijnenakkoord van GS bieden hiervoor veel mogelijkheden. In deze workshop is ingegaan op hoe de provincie Overijssel haar rol opvat bij bewonersinitiatieven in het algemeen, waarom de provincie werkt aan een organisatie-brede nieuwe sturingsfilosofie en hoe dit uitpakt in het groene domein.

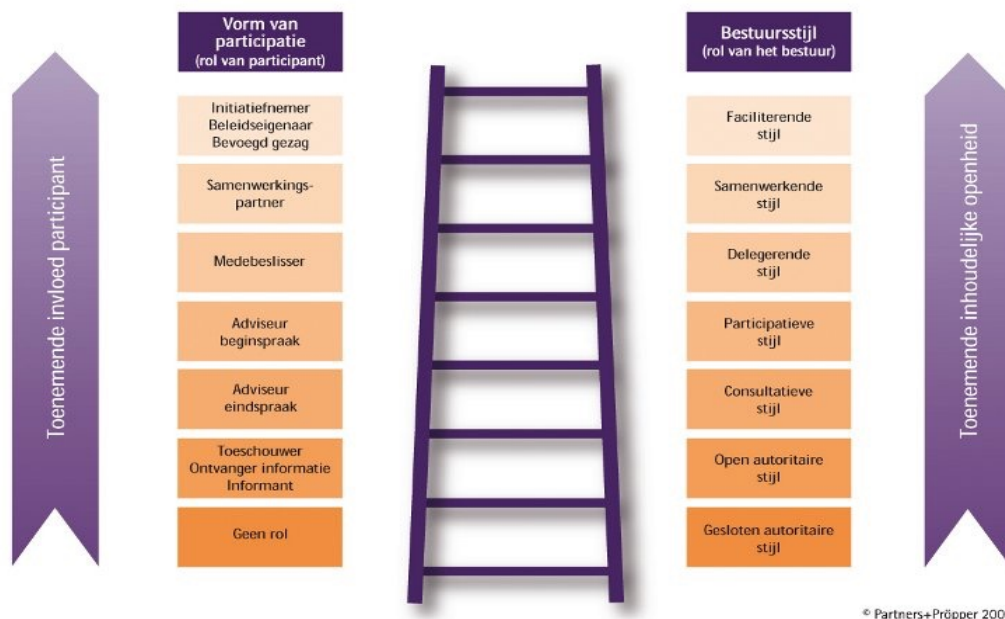
In een inspirerende presentatie van 20 minuten vertelde Ferenc van Damme over het nieuwe denken over provincies en burgerinitiatieven. Ferenc van Damme is projectleider participatie en communicatie van de provincie Overijssel en doet in die rol ook veel bevolkingsonderzoek. Hij stelt dat ‘de burger’ niet bestaat en dat er sprake is van een rijke diversiteit aan burgers. Van overheden wordt verlangd dat zij op die diversiteit met verschillende sturingsstijlen, rollen en beleidsinstrumenten inspelen. Dat maakt bijvoorbeeld een participatieproces voor ambtenaren complex.

Ferenc van Damme was eerst 10 jaar producent in de opera- en balletindustrie. Hij geeft aan dat aan zo'n project 700 mensen meewerken, maar dat hij als executive producer de prijs in ontvangst neemt. Volgens Van Damme is deze rol niet heel anders dan een soort vertegenwoordiger, of ambtenaar. Ferenc van Damme geeft aan dat hij marktleider is geworden met zijn relatief kleine productiebedrijf, omdat hij gemakkelijk kon schakelen en bovendien contact had met de doelgroep en de klanten bij de ontwikkeling van het eindproduct. Hij geeft aan dat deze houding in de muziekindustrie veel vaker voorkomt en dat ambtenaren hier ook van kunnen leren. Vervolgens geeft hij aan dat een band als Ramstein niet langer veel verdient aan het verkopen van CD's maar met de verkoop van lidmaatschappen van de Ramstein-community en merchandise producten. Volgens Ferenc van Damme is dit een goed voorbeeld van een speler, in dit geval actief binnen de muziekwereld, die winstgevend is gebleven dankzij een juiste afstemming op de doelgroep. In de journalistiek schetst hij het voorbeeld van *De Correspondent*, waar journalisten niet langer advertenties als belangrijkste inkomstenbron zien, maar de verkoop van

lidmaatschappen voor hun platform. Bovendien is dit platform van niemand afhankelijk, ook commercieel niet. Ferenc van Damme concludeert dus dat mensen op allerlei terreinen aan het kijken zijn waar *het anders kan*, bijvoorbeeld op het gebied van energie, verzekeringen en dergelijke. Vervolgens geeft hij aan dat dit op het gebied van natuur en openbaar bestuur ook zo is.

Volgens Ferenc van Damme kan men in die zin maar twee keuzes maken. Je kunt gebruik maken van de veranderingen in de wereld om bijvoorbeeld de organisatie naar een veel hoger niveau te tillen, maar met alle onzekerheden die daarbij horen. Daar tegenover staat de neiging die veel bestuurders en managers hebben om te bekijken hoe zij zich tegen *de orkaan van veranderingen in de samenleving* kunnen beschermen en daarmee om kunnen gaan. Hij geeft aan dat je die keuze MOET maken, omdat het slechtste wat je kunt doen is om daarin geen keuze te maken. Hij gelooft niet dat de ontwikkelingen die hij schetst een conjunctuur zijn, maar dat het om een permanente verandering gaat, waarin organisaties hun weg zullen moeten zoeken. De verandering die Ferenc van Damme schetst richt zich in het openbaar bestuur vooral op de toenemende relevantie van burgerparticipatie en de manier waarop overheden hiermee omgaan.

Ferenc van Damme schetst daarna dat hij zich niet in de benaming *burger* kan vinden, omdat DE Burger volgens hem niet echt bestaat, behalve dan bij de Mc Donalds en de Burgerking. Hij vindt het heel fout dat dat dan impliciet inhoudt dat er dan ook zoiets moet bestaan als een niet-burger. Volgens hem illustreert dit een kloof tussen *de hunnen en de onzen*. Hij geeft aan dat hij in de hoedanigheid van de provincie Overijssel ambtenaar zou zijn en daarbuiten burger, maar dat dit in feite een kloof tussen de overheid en de bevolking vergroot. Hij pleit dus voor het gebruik van een participatieladder om gradaties in de interactie tussen bestuurders en de partners en het volk aan te kunnen geven.

Ferenc van Damme geeft aan dat de bevolking en de overheid vaak verschillende visies van elkaar hebben, zonder dat die perse op elkaar aansluiten. Volgens Van Damme is het dus van belang dat de bestuursstijlen en participatiestijlen met elkaar overeenkomen. Hij geeft als voorbeeld aan dat de overheid vaak denkt dat het zich vanuit het feit dat ze democratisch gekozen is kan permitteren om vanuit een open autoritaire stijl te besturen en dus ook vanuit die stijl de interactie met de *burger* te zoeken. Echter, het is hierbij wel van belang om op te merken dat de overheid in dat geval dus impliciet een rol al toeschouwer van de burger verwacht. Deze benadering is te rechtvaardigen als je dit ook van de burgers verwacht. Echter, wanneer je als overheid wilt dat *burgers* bijvoorbeeld mede-eigenaar zijn van een gebied en dat zij zelf met initiatieven moeten komen, is er sprake van interactie die veel hoger op de ladder ligt. Bij een zekere verwachting hoort dus een verandering van het hele systeem, een systeem dat ook hoger op de ladder moet komen te liggen. Volgens Van Damme is dit iets waar overheden en organisaties tot nu toe heel veel moeite mee hebben. Ambtenaren doen wel dappere pogingen om een verandering teweeg te brengen, maar het systeem met boekhouders en juristen doet

hier dus voornamelijk niet aan mee. Er zal dus gezocht moeten worden naar leermomenten, om te bepalen op welke plek de interactie op de ladder zit en wat hierin de overeenkomende rol van de burger en overheid is. Van Damme concludeert vervolgens dat er een koppeling gemaakt zal moeten worden van de leefwereld van mensen naar de systeemwereld. Ten tweede zal gezocht moeten worden wat de verwachting van de deelnemers is van welke rol de verschillende spelers hebben. Ten derde is het van belang om op te merken dat DE *Burger* niet bestaat, dat dit niet een soort mens is, maar dat het volk in feite heel veel verschillende mensen zijn, met een hele eigen beleving van de realiteit. Vervolgens kan pas bedacht worden hoe de participatie en het bestuur er in een bepaald project uit gaat zien en welke methoden en middelen daarvoor gebruikt zullen gaan worden.

Veel mensen zullen beamen dat de leefwereld en de systeemwereld op elkaar afgestemd moeten worden, maar er zal eerst voldoende tijd worden genomen om de drie bovenstaande zaken goed te kunnen regelen. Van Damme geeft aan dat dit niet makkelijk zal zijn, maar gebruikt het volgende mantra van Gandhi. 'Alles wat je voor mij doet maar niet met mij, doe je tegen mij!' Het merendeel van de mensen denkt ook op deze manier over de overheid.

Aan de hand van deze campagne van Sire onderstreept Van Damme het belang van een duidelijke afstemming met de doelgroep en hoe lastig dit tegelijkertijd ook is. De onderstaande afbeelding is bedoeld voor hooligans die hulpverleners te lijf gaan, maar bereikt in feite alleen "nette burgers" die hun Volkskrant openslaan. De "hooligans" (over het algemeen jonge en middelbare mannen) lachen volgens Van Damme om een campagne als deze en

zeggen hierop, dat ze deze ambulance "ook nog wel kapot krijgen" of denken dat een dergelijke campagne door een grachtengordelélite is verzonden, die in werkelijkheid geen voeling met de praktijk heeft. Volgens deze doelgroep zijn de bankdirecteuren en woningcorporatiedirecteuren de werkelijke schurken van de samenleving. Een dergelijke campagne heeft in dit geval dus het tegenovergestelde effect, omdat het niet aansluit op de belevingswereld van de doelgroep.

Vervolgens geeft Van Damme aan dat er onderzoek is gedaan wat de Nederlandse bevolking de meest onbetrouwbare beroepen vinden. In de top drie hiervan stonden bankiers op 1, politici op 2 en ambtenaren op 3. Deze combinatie maakt het voor de Provincie nog lastiger om de samenleving in te gaan, omdat de provincie vaak gezien wordt als een subsidiebank, geleid door politici en uitgevoerd door ambtenaren. Het werkt dus veel beter als de overheid zich ook kwetsbaar op durft te stellen en meer op de achtergrond optreedt.

Daarna geeft Van Damme aan dat Motivaction en TNS-NIPO onderzoek hebben gedaan naar de beleefwerelden van de bevolking, omdat het dus belangrijk is dat de systeemwereld van de overheid hierop aansluit. Uit dit onderzoek kwamen 8 sociale milieus naar voren met vaste normen en waarden. Ten eerste de traditionele burgerij, die het liefst willen dat het nog steeds 1950 is. De nieuwe conservatieven hebben ook dezelfde normen en waarden als de traditionele burgers, maar dan in een modern jasje. De moderne burgerij woont in een Vinex-wijk met een IKEA inrichting. De gemaksegeoriënteerden hebben een mentaliteit van "Work hard & Play hard" en zijn sterk gericht op zichzelf. De opwaarts mobilen meten het succes in hun leven af aan nieuwe spullen. Kosmopolieten bekijken de samenleving met een globale blik. Postmaterialisten denken tegen beter weten in dat de wereld nog te verbeteren valt. Ten slotte de Postmoderne hedonisten lijken op de opwaarts mobilen, maar meten de voortgang in hun leven af aan de hand van innerlijke verrijking, niet in nieuwe spullen. Al deze mensen zien de wereld dus op hun eigen manier en kijken dus ook op een bepaalde manier tegen bijvoorbeeld natuur aan.

Als je deze groepen de vraag stelt hoe ze in de samenleving staan, zijn er nog vier groepen in te delen. De plichtsgetrouwen (16%) doen mee omdat het fatsoenlijk is, dit is een krimpende groep. De verantwoordelijken (28%) staan met idealen in de samenleving, deze groep krimpt ook. De pragmatici (24%) willen weten wat zij aan iets hebben voordat ze ergens aan mee doen, deze groep groeit. De hards groeiende groep (32%) zijn de cynische mensen die zich afvragen waar ze nu eigenlijk belastinggeld voor betalen en vinden dat de overheid de problemen in de samenleving op moet lossen. Die ontwikkelingen in deze groepen vindt Van Damme alarmerend. Tot 1980 zijn de traditionele burgers de grootste groep in de samenleving en na 1980 zijn dit de opwaarts mobiele en de gemak georiënteerden.

Van Damme vindt het een probleem dat deze ontwikkeling zich steeds meer door zal zetten. Organisaties als overheden moeten dus met pragmatici en 'buitenstaanders' een participatie samenleving op gaan bouwen. Het is dus de kunst om in de belevingswereld van de ander te kunnen stappen en de ideeën van de overheden in die belevingswereld over te kunnen brengen. Dat is de uitdaging waar de overheden voor staan. Van Damme vindt dat de Overijsselse provinciale overheid met het onderwerp *natuur* goud in handen heeft, omdat alle groepen in Overijssel het meest zijn trots zijn op *hun* Overijsselse natuur. Echter, wel vanuit hun eigen invalshoek en in hun eigen beleving. Het is dus de kunst om juist de groepen, die eigenlijk alleen vanuit hun eigen belang handelen, te betrekken om iets te doen voor de natuur.

Na de presentatie van Ferenc van Damme kwam de Groene Loper als Overijssels voorbeeld in het groene domein aan bod. Marrit Klompe vertelt dat de Groene Loper als doel heeft om allerlei initiatieven die al in de samenleving leven aan het voetlicht te brengen en met elkaar te verbinden, om deze initiatieven samen meer kracht te geven en om van elkaar te leren. Het gaat hierbij om initiatieven die zowel in het buitengebied als in de stad plaatsvinden. Bewoners moeten bij deze initiatieven actief betrokken zijn bij hun leefomgeving. Hierbij gaat het vooral om de groene omgeving, als laagdrempelige natuur of 'huis tuin en keuken natuur'. Het is belangrijk om samen de verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen leefomgeving, bijvoorbeeld met een bloemspiegel om een boom in de wijk. Momenteel zijn er Groene Lopers in Zwolle, Almelo, Hengelo, Enschede en in het Vechtdal. In Almelo is bijvoorbeeld eerst een inventarisatie geweest van bestaande initiatieven in de stad en via de Groene Loper is gekeken hoe deze bij elkaar gebracht kunnen worden en elkaar kunnen versterken.

In de Groene Loper heeft de overheid een indirecte rol. Het is niet het project van de provincie Overijssel, maar het project van de mensen zelf. De provincie is hierin stimulerend, faciliterend, verbindend en meedenkend. Concreet betekend dit dat de provincie Overijssel intermediaire organisaties financiert, die op hun beurt de lokale initiatieven aanjagen en sturen. De provincie Overijssel financiert bijvoorbeeld het Landschap Overijssel en het IVN voor het ontwikkelen en onderhouden van het Kennisnetwerk rond de groene loper. Ook beoordeelt en subsidieert de provincie de lokale Groene Lopers, met circa € 50.000 per Loper. Wel maakt de provincie deel uit van kernteam Kennisnetwerk om de kennis rond deze lopers in kaart te kunnen brengen en te monitoren. Dit wordt onder andere gedaan door middel van de voorbereiding van kennisbijeenkomsten en via de website van de Groene Loper. Ook bezoek de provincie enkele lokale bijeenkomsten, maar vervult daarbij geen inhoudelijke rol. De provincie speelt echter geen rol bij de toekenning van het ondersteuningsbudget voor lokale initiatieven.

Marrit Klompe geeft verder aan dat er een aantal zaken zijn die de provincie tot nu toe van het Groene Loper project heeft geleerd. Ten eerste is de rol van de provincie als krachtige aanjager/trekker essentieel om de processen van de lokale Lopers op gang te brengen. Daarnaast is het van belang om vanaf het begin zorg te dragen voor brede lokale projectgroep. Ook moet men zorgvuldig omgaan met eenheid in verscheidenheid binnen Groene Lopers. De meerwaarde van Groene Loper voor "losse" initiatieven ook moet duidelijk zijn. Daarnaast is de provincie van mening dat verscheidenheid extra aandacht vraagt, elke doelgroep kent namelijk een eigen taal en cultuur. Ten slotte is het ook van belang dat men bij de projecten realistisch is in de ambitie.

Als laatste onderdeel van het presentatie-gedeelte van de workshop legt Leonie Rouwenhorst het één en ander uit over de rol van Landschap Overijssel, als intermediaire organisatie bij de lokale groene Lopers. De rol van Landschap Overijssel is hier voornamelijk faciliterend, inspirerend en meedenkend. Concreet betekent dit dat Landschap Overijssel ervoor zorgt dat ervaringen tussen de verschillende initiatieven uitgewisseld kunnen worden; er praktische ondersteuning wordt geboden in kennis en materialen; er ondersteuning wordt geboden bij de inbedding van kaders, regels en routines; er wordt ingespeeld op

actuele vraagstukken; er ondersteuning wordt geboden bij de uitvoering van activiteiten en dat er een breed netwerk is van verschillende partijen en organisaties.

Leonie Rouwenhorst geeft vervolgens aan dat Landschap Overijssel werkt vanuit het motto: "Trots op je landschap, samen aan de slag", omdat het belangrijk is om lokale energie te stimuleren. Om dit te verwezenlijken zorgt Landschap Overijssel voor het delen van kennis en kunde; ondersteuning met een financiële bijdrage; het aanbieden van hun netwerk; contacten met gemeenten, waterschappen en de provincie; draagvlak bij de buurtbewoners, contacten met buurtverenigingen; uitleen van gereedschap; het geven van cursussen en de ontwikkeling e-learningsmodules.

Na deze drie presentaties was er in twee workshop-rondes tijd voor 20 minuten interactieve discussie met de deelnemers (o.l.v. Marcel) aan de hand van de volgende vier vragen:

- Is een organisatie-brede sturingsfilosofie op burgerinitiatieven vanuit het provinciaal bestuur nodig? Waarom?
- Hoe kan een sturingsfilosofie inspelen op de diversiteit aan burgers en hun soort betrokkenheid / initiatief?
- Hoe gaan andere provincies om met de complexiteit aan burgerdiversiteit, sturingsstijlen, rollen en instrumenten?
- Wat zijn voor- en nadelen, kansen en dilemma's om als provincie burgerinitiatieven via intermediaire organisaties te willen bereiken? Zijn er nog andere mogelijkheden?

De belangrijkste onderdelen uit deze discussies komen hieronder puntsgewijs aan de orde:

Workshopronde 1

- Waarom is het nodig om alle leefstijlen bij de Groene Lopers te betrekken en kan dit eigenlijk wel?
 - Het is de bedoeling om te leren door te doen, dan word je ook realistischer wat ieders rol in dit project is. Levert het iets op is het leuk, en anders moet weer verder kijken naar andere doelgroepen of initiatieven.
- Kijk eens naar burgerinitiatieven in het algemeen en verbind die met elkaar, dat kan meer opleveren dan alleen groene initiatieven.
 - Dat wordt geprobeerd met het Landschapsproject, naast het Groene Loper Project.
- De principes die achter zulk soort projecten zitten, zijn tot op zekere hoogte nog steeds verkokerd. Hoewel ze goed bedoeld zijn, wordt de samenleving nog steeds in hokjes ingedeeld en daardoor loopt men leerpotentieel mis.
- Hierop wordt aangesloten dat vanuit de overheden vaak wordt vertrokken vanuit de doelstelling dat men burgers MOET betrekken.
 - Mensen willen dit ook en de overheid faciliteert dit!
- Het is wel belangrijk dat je je doelstellingen helder en eerlijk formuleert naar de doelgroep. Wil men goedkope beheerkrachten, of wil men dat natuur en landschap bijdraagt aan het welzijn en geluk van de bevolking? Op dat moment krijg je een hele andere houding van de overheid.
 - Hoe staat de nieuwe sturingsfilosofie van de overheid dan in deze verhouding?
- De provincie Overijssel is een veelkoppig monster, met zeer verschillende sturingsstijlen. Dit kan doelgroepen bereiken, maar dat maakt het ook lastig en complex om ieders rol in het participatieproces helder te krijgen en dit op elkaar aan te laten sluiten.
- Hoe kijkt de nieuwe gedeputeerde (na de provinciale verkiezingen) aan tegen initiatieven als de Groene Loper?
 - Op dit moment is het nog best lastig om punten te agenderen en zaken aan te kaarten.
- Hoe moet worden omgegaan met vergrijzing onder vrijwilligers?
 - De groep ouderen groeit, maar die groep verdwijnt wel op de lange termijn.
 - Jongeren kunnen wel degelijk bij vrijwilligerswerk worden betrokken! Een initiatief waarbij jongeren een dag vrijwilligerswerk doen in ruil voor festivalkaartjes heeft inmiddels namelijk al een positief capaciteitsprobleem (www.10000hours.nl).
 - Er moet dus een markt gemaakt worden voor zulk soort werk en aangesloten worden op de doelgroep!

Workshopronde 2

- Hoe is de rol van de provincie Overijssel in het Groene Loper project, ten opzichte van een gemeente?

- De gemeente is bijvoorbeeld eigenaar van een stuk grond en daarmee moeten vaak zaken gedaan worden. De rol van de provincie is dus meer om zulk soort processen te stimuleren.
- Zijn bijeenkomsten die georganiseerd worden voor het Groene Loper project nu echt succesvol en wat is nu echt het doel van bijvoorbeeld zulk soort initiatieven?
 - Het doel is om particuliere initiatieven vanuit de provincie te stimuleren en de bijeenkomsten zijn een middel om dat doel te kunnen bereiken. Er is bovendien een behoefte om kennis te delen en daar zijn deze bijeenkomsten bijzonder geschikt voor.
- Stel dat het geld wegvalt, kunnen de Groene Lopers dan nog wel blijven bestaan?
 - Het idee is om nu een eerste stimulans aan de Lopers te geven, zodat die vervolgens op eigen benen verder kunnen gaan. Het moet niet afhankelijk zijn van één persoon of organisatie, maar er moet gezocht worden naar leiders onder de bevolking. Ook moeten de initiatieven met elkaar verbonden worden, zodat ze elkaar ook in stand houden.
- Dit is goed, maar het moet groter worden dan alleen de natuur. Het zou geweldig zijn wanneer men samen verantwoordelijk zou zijn voor de eigen leefomgeving, de natuur kan daar een middel in zijn.
 - Sociale kwaliteit is natuurlijk ook onderdeel van zulk soort initiatieven.
- Dit mis ik alleen nog bij de Groene Loper projecten, het moet meer gaan om de mensen, hun omgeving en de gedeelde verantwoordelijkheid daarvoor.
- Een punt dat aan de orde kwam in de vorige workshop was, dat jongeren wel degelijk bereikt kunnen worden voor vrijwilligerswerk. Hiervoor zijn alleen andere mechanismen nodig en het is de vraag hoe de traditionele partijen daarop in gaan spelen.
- Zijn er in andere provincies nog soortgelijke initiatieven, bijvoorbeeld in Gelderland?
 - In Noord-Brabant wel, daar is ook een soort Groene Loper. In Gelderland is het Gelders Landschap wel bezig met burgerinitiatieven. In alle provincies ziet men in elk geval wel het belang van zulk soort initiatieven, maar het is nog verschillend hoe hierop wordt ingespeeld.

Workshop 4: Vloevelden De Krim en de Kleigaten Windesheim

Voorbeelden van hoe samenwerking tussen een terreinbeherende organisatie en een groen burgerinitiatief succesvol vorm kan krijgen

Workshop georganiseerd door NMO (Ruud Pleune) i.s.m. Vrienden van de Vloevelden (Gerko van den Akker), Stichting De Kleigaten (Hans-Erik Kuypers en Auke de Ridder) en SBB (Ruud Jonker). Verslag gemaakt door Krista Esselink van Landschap Overijssel.

Introductie

Vrienden van de Vloevelden beheren delen van natuurgebied De Krim vlakbij Hardenberg dat in eigendom is van Staatsbosbeheer. Ook initieerden zij een uitkijktoren en vleermuisenbunker en ontwikkelden een innovatieve educatieve wandelroute. Bewoners bij De Kleigaten in Windesheim zijn door Staatsbosbeheer benaderd om beheer en onderhoud over te nemen. Ze besteden ook aandacht aan educatie en cultuur om kinderen en volwassenen in aanraking te laten komen met alles wat de Kleigaten te bieden hebben. In deze workshop gaan we in gesprek over hoe een terreinbeherende organisatie en een groen burgerinitiatief goed kunnen samenwerken. En is betrokkenheid vanuit de buurt bij natuur makkelijker te realiseren door bewoners dan door terreinbeheerders? Of draait het juist om de professionaliteit die terreinbeheerders hebben?

Vloevelden De Krim

Hier ligt het initiatief ligt bij de bewoners. De Vloevelden zijn "natuur" geworden doordat vogelaars die bijzondere soorten ontdekten op de vloeiweiden van de voormalige aardappelfabriek. Deze natuur is naar SBB gegaan. Inwoners van De Krim zagen er een mooie mogelijkheid voor een dorpsommetje. Dit leidde tot Vrienden van de vloevelden. Eerst met vogelaars, later zonder doordat belangen te ver uiteen liepen. SBB moest in kader van bezuinigingen Vloevelden afstoten, dit zou naar vrienden gaan. Dit is later bij veranderend beleid weer teruggedraaid. (Dit leidde uiteraard tot negatieve gevoelens in de relatie tussen de terreinbeheerder ter plekke/ de organisatie SBB en de bewoners). Vogels zijn leidend in het gebied vanwege de grote waarde voor onder meer de rode lijst soort de Kleine Zwaan (meer dan 1% gebruikt

het gebied als pleisterplek) en broedplek voor de zeldzame Grote Karekiet.

De Kleigaten in Windesheim

Hier ligt het initiatief bij SBB. De Kleigaten Windesheim (de Tichelgaten) zijn in beheer bij SBB. SBB wilde het beheer overdragen naar een bewonersgroep (1 aanspreekpunt). Voor SBB is het beheer van de De Kleigaten, alles laten gaan. Alleen padenonderhoud. Vraag van SBB om vrijwilligerscontract met bewoners voor onderhoud. Bewoners hebben zich verenigd, goed nagedacht over welke actoren bij de groep te betrekken, Plaatselijk Belang Windesheim, Herxen en Harculo, visclub, schaatsvereniging, etc. en welk belang zij zelf hebben. Bewonersbelang:

- Sociale cohesie, elkaar leren kennen, leuke dingen samen doen
- Zorg voor 'hun' gebied
- Vertellen van het verhaal van het gebied, cultuurhistorie, geschiedenis verbindt bewoners en gebied
- Recreatie, schaatsen, vissen, wandelen

Per mens is de motivatie trouwens heel verschillend.

Om de overige doelen te realiseren hebben bewoners zich verenigd in een stichting om:

- Een gelijkwaardige samenwerkingspartner van SBB te worden
- Zelf fondsen te kunnen werven voor activiteiten en het gebied zelf

Discussie

De uitdaging voor TBO's:

- Waar ligt de grens van zeggenschap van bewoners?
- Mogen bewoners meebeslissen over inrichting en beheer?
- Kan een bewonersgroep 'pachter' / 'eigenaar' worden van een gebied? Met bijvoorbeeld een deel van de SNL-vergoeding?
- Kan een bewonersgroep een gelijkwaardige relatie aangaan met een TBO over het beheer van een terrein?
- Hoe voeren TBO's een eenduidig (vanuit de gehele organisatie) verwachtingsmanagement ten opzichte van bewoners?
- De verantwoordelijkheid voor ingrepen of beheer samen met bewoners van een terrein ligt bij wie? (Het schaatsbruggetje met de steile op- en afgang, aangelegd door de bewoners op eigendom van SBB. Wie is verantwoordelijk als iemand er een been breekt?)
- Moeten overal contracten onder liggen?

Welke factoren spelen voor TBO's een rol bij de mate van invloed voor een bewonersgroep?

- De zonering van het terrein, is het licht- of donkergroene natuur?
- Is de groep een constante, deskundige en betrouwbare partner?

Conclusies:

- Door aanbod van cursussen en materiaal kun je deskundigheid bevorderen
- Door inzet van bewoners kan het gebied veel sterker op de kaart gezet worden. (Bijvoorbeeld door de Levende verhalentocht in het landschap door de bewoners en hun inzet ook voor cultuurhistorie)
- Bewoners (zeker als stichting) kunnen extra gelden en middelen werven om natuur, landschap en cultuurhistorie op de kaart te zetten. (Bijvoorbeeld door een brug aan te leggen, natuureducatie te verzorgen, etc.)
- Binnen TBO's is het belangrijk dat de organisatie bereid is nieuwsgierig te zijn naar de buitenwereld en mee te denken en bewegen met maatschappelijke werkelijkheden, zonder de kaders (bv N2000) uit het oog te verliezen
- Binnen TBO's is het belangrijk ook te zoeken naar andere waarderingsmanieren van medewerkers intern en vertrouwen te hebben in medewerkers

- Samenwerking met bewoners is mensenwerk. De mens is van doorslaggevend belang
- Door kaders te stellen is voor iedereen de speelruimte duidelijk
- Voor TBO's en bewoners zijn nieuwsgierigheid, leergierigheid, volhardendheid en creativiteit zijn belangrijk, maar vergeet niet de algemene brede kaders

Stellingen:

- Is een TBO een belemmering voor een burgerinitiatief?
 - Ja, als het gaat om de initiatieffase (dat komt doordat het vaak gaat om grond met al een functie en waar al beheer is)
 - Nee, als het gaat om het vervolg (participatie), want juist de samenwerking kan versterkend werken, maak gebruik van elkaars kracht
 - Ja of nee, het ligt er erg aan wie je tegenover je hebt bij een TBO
- Tbo's kunnen natuurbeleid in een breder kader zien en beperken zich niet tot 1 gebiedje. Daar was een ieder het over eens.